Dames en heren,

Het zesenzestigste congres van onze partij. Een mooi moment om nu eens niet om te kijken, een prachtig moment voor het achterwege laten van nostalgische mijmeringen. Onze partij heeft immers veel meer het karakter van de verrekijker dan van de achteruitkijkspiegel. Het ligt ook in onze aard om niet zozeer trots te zijn op wat bereikt is maar veeleer ambitieus en optimistisch te zijn over hetgeen dringend in de toekomst moet gebeuren.

Wat de laatste tijd fors in het nieuws komt is de discussie over de rol van de politieke partij in Nederland. Een discussie waaraan politici als Belaarts en Van Kemenade onlangs hun bezorgde steentje bijdroegen. Bezorgd vanwege de crisis waarin de partijen zich zouden bevinden. Als de politieke partij in een crisis verkeert, dan verkeert de democratie zelf in een crisis. Dit roept om serieuze aandacht. Is het ledental van de gezamenlijke politieke partijen van driehonderdduizend zorgelijk ? Zijn de politieke partijen in crisis ? Ik plaats het voor u tegen een achtergrond van de kracht van ons stelsel.

Weinig politieke stelsels in de wereld zijn zo open voor burgers, hebben zo'n lage drempel, hebben zo veel mogelijkheden van beleidsbeïnvloeding en zoveel juridische beroepsmogelijkheden tegen overheidsbeslissingen als in Nederland. Bewijs van die open structuur is de opkomst van de ouderenpartijen. Daar bleek hoe eenvoudig het is om in Nederland een partij op te richten. Overigens zullen deze zelfde partijen binnenkort wel aantonen hoe eenvoudig het in Nederland ook is om er weer mee te stoppen. Maar ook lokale partijen komen als paddestoelen uit de grond. De drempel is laag.

Binnen dit stelsel, zo blijkt uit politicologisch onderzoek de afgelopen tientallen jaren, is het vertrouwen van de nederlander in het politieke stelsel toegenomen, is de betrokkenheid groter en is de deelname aan de politiek gegroeid. Weliswaar uit dit zich niet via het traditionele kanaal van het lidmaatschap van een politieke partij, de conclusie is er niet minder waardevol en fundamenteel door. De opkomst bij de verkiezingen, die internationaal nog altijd respectabel hoog is, bevestigt dit beeld.

De tegenstellingen in de politiek zijn afgenomen, de noodzaak tot probleemoplossing niet. De politiek wordt steeds meer de arena van de professionals in het oplossen van dilemma's.

En zeker ook is de betekenis van de politieke partijen niet afgenomen op de twee terreinen die hun basislegitimatie vormen, en dat zijn de rekrutering en het organiseren van de kiesvereniging. Binnen ons stelsel, dat daar alle ruimte voor laat, is uit de democratie geen alternatief naar voren gekomen voor de rol van de politieke partij op deze twee gebieden. De laatste keer dat dit wel gebeurde was in 1966 bij de oprichting van D66. Onbetwist blijft overigens dat het ledental van de politieke partijen is teruggelopen. Door de afnemende rol voor politieke partijen in de pure belangenbehartiging voor groepen in de samenleving zijn deze groepen deels naar andere organisaties vertrokken die zich in zuiverheid volledig op hun deelbelang kunnen concentreren. Maar de kern van actieve leden daarbinnen is stabiel gebleven en zo ook het aantal functies dat moet worden bemand. De uittocht heeft niet tot chaos geleid. Wel tot afbrokkeling van religie en klasse. En soms, zo heeft de Berlijnse muur ons geleerd, kan afbrokkeling ook vooruitgang zijn. Het mag dan te betreuren zijn dat er sprake is geweest van ledenverlies, het is niet zo dat het bestaansrecht van de politieke partij in het geding is. Vroeger was er in de politieke bioscoop een zaal, tegenwoordig is het een zalencomplex met diverse podia, maar de parlementaire democratie is onveranderd het hoofdpodium.

Het is wel zaak te zorgen dat de politieke partij met onze tijd meegaat en zich meeontwikkeld. Ik schets u een paar van die ontwikkelingen waar we absoluut een antwoord op moeten gaan geven.

De meest fundamentele is dat de Nederlander meer en meer de kring van mensen waarbinnen hij functioneert zelfs samenstelt buiten de traditionele groepen om hem heen. Waren vroeger gezin, religie, wijk en gemeente vaste prik, tegenwoordig wordt er gesprokkeld. De groep waarin men zich beweegt bevat mensen uit de familie, vrienden uit diverse steden en kennissen uit zeer verscheidene maatschappelijke en professionele organisaties. Deze groepen zijn de omgeving waarin men disicussiëert en zijn standpunt over maatschappelijke ontwikkelingen vormt. En deze groepen passen niet op de regionaal georganiseerde politiek. De sociale kring is individueel bepaald geworden,

persoonlijker. In het kielzog van deze beweging is ook de politiek persoonlijker geworden. Er wordt minder gekozen op vaste ideologie, meer op een betrouwbaar gezicht.

Een tweede ontwikkeling waar de politieke partijen een antwoord op moeten hebben is de grotere rol van de massamedia. Voor politieke informatie, debat en meningsvorming zijn partijen al lang niet meer onmisbaar. Die rol is grotendeels door talkshows, actualiteitenrubrieken, discussieprogramma's en opiniepagina's overgenomen. En ze doen dat professioneler dan daarvoor de politieke partijen. Door de media heeft elke burger ook vrijwel evenveel informatie als de politicus. Daardoor verdwijnt de mystiek uit het politieke bedrijf en is de politiek van een kunst een vak geworden. In de trekkracht van deze verzakelijking zie je vervolgens de nieuwe rol opkomen van de journaliticus, de journalist die met een sterke eigen mening zich mengt in het debat tussen politici. Daar is overigens niets mis mee, als je er maar voor uit komt.

De derde ontwikkeling is de veranderende relatie tussen burger en bestuur. Om de politiek heen gaan de burgers rechtstreeks naar de bestuurders en vice versa. Datzelfde geldt nog sterker voor organisaties: belangenverenigingen, oneissue bewegingen en beroepsorganisatie. Interactieve besluitvorming, nut en noodzaak discussies, stadspanels, draagvlakdiscussies, huiskamergesprekken, mini referenda etcetera, er is een heel instrumentarium voor. Moderne stadsmanagers zonder de politiek doen zaken rechtstreeks met de managers van grote organisaties. De representatieve democratie wordt een draagvlak democratie. De burger is klant geworden van de overheid.

Het is overigens belangrijk te realiseren dat de context en de stimulering voor deze veranderingen is geschapen door de politiek. Hoe te reageren op deze veranderingen. Het vooruitzicht van ons stelsel zou naar mijn mening gebaat zijn bij vijf aanpassingen.

Ten eerste zou de politieke partij de schakeling moeten maken van de methode van probleemoplossing naar de mentaliteitsverandering nodig om de problemen voor te zijn. De partijen dienen daartoe het veld te betreden van het debat over onderwerpen waar de overheid niet de sleutel is tot de verandering. Het meest in het oog lopende voorbeeld daarvan is de normen en waarden discussie omtrent geweld. Een tweede voorbeeld is het Europees debat, waarin de

Nederlandse overheid buitenspel staat, in die zin dat de beslissingen van deze overheid er niet toe doen. We zitten met andere landen in een intergouvernementeel steekspel. Het parlement kan dus ook niet veel met haar wetgevende en controlerende bevoegdheid. Maar de politieke partij heeft wel een rol. De partij zal een beweging moeten zijn voor de Europese burgerrechten. Via onze partijdemocratie moeten vertegenwoordigers van dit gedachtengoed invloed kunnen verwerven.

Ten tweede is het dringend gewenst dat de partijen verzekeren dat de rol van de burger als klant van de overheid weer wordt gecorrigeerd. De burger is allereerst de baas van de overheid. En die rol kan alleen de politieke partij hem teruggeven. De methode daartoe is dat de tendens van de verpersoonlijking van de politiek wordt gedemocratiseerd. En dat betekent dus dat meer bestuurders rechtstreeks hun mandaat krijgen van hun baas, de burger. Het is een klassiek en hoogst waardevol punt van staatsrechtelijke vernieuwing, dat inmiddels zijn ultieme bewijs heeft gevonden op het laatste PVDA congres. Immers, wat kan de legitimiteit geven aan het feit dat Kok het besluit van de hoogste instantie van zijn partij naast zich neerlegde ? Geen enkele. Of het moet zijn dat hij beseft dat hij de facto al handelt als een gekozen minister president.

Ten derde dienen de partijen terug te keren van hun rol als managers van de overheid en zich weer toe te leggen op het creëren van de visie op de publieke zaak. De maatschappelijke regie is een totaalbelang dat het gezichtsveld van vrijwel alle bestuurders overschrijdt. Juist de politieke partijen hebben een unieke positie om dit op te pakken.

Als vierde lijn de waardering voor de politiek. Het is populair om te zeggen dat je met de politiek niets van doen hebt. Dat het niks voor jou. Dat het toch allemaal niet uitmaakt. Iedereen ziet welke stress het vak met zich meebrengt. Iedereen ziet ook hoe groot het persoonlijk risico van de politieke terechtstelling is. Dit staat op te gespannen voet met de overigens goede ontwikkeling van de waardering voor de politiek die intussen onuitgesproken blijft. Ik pleit ervoor dat wij met nieuw élan publiek gaan opkomen voor ons politiek stelsel. De overheid zal een stapje naar voren moeten doen. Met name door toe te staan dat in het onderwijs als onderdeel van de persoonlijke vorming kennis en begrip voor ons politiek stelsel en het actief denken daarover wordt ingebouwd. Dit betekent

aandacht in het lesprogramma van de hoogste klassen van het secundair onderwijs. het betekent ook aandacht in de opleiding voor leraren. Ook de politieke partijen gezamenlijk moeten een stap voorwaarts doen. Door een gezamenlijke campagne te gaan voeren voor ons democratisch stelsel. Het belang van goede politieke bestuurders is gediend bij het beschikbaar komen van een topopleiding op het gebied van het politiek bestuur. De waardering van de maatschappij tenslotte, uitgedrukt in geld, zou omhoog moeten, met name voor de leden van de gemeenteraden.

Tenslotte is ons stelsel gebaat bij een kwaliteitsverbetering binnen de politieke partijen. Een modern goed lopend partijapparaat kost meer geld dan de partijen momenteel beschikbaar hebben. Met name omdat via deze apparaten de rekrutering van het toekomstige bestuur loopt is het onafwendbaar dat er meer middelen beschikbaar moeten komen van de overheid voor en politieke partijen. Die gelden kunnen worden aangevuld met gelden van particulieren en bedrijfsleven. Ik herhaal mijn inzet voor de oprichting van een Fonds voor ons Democratisch Stelsel, bestemd voor de gezamenlijke ontwikkeling van het partijenstelsel in Nederland. Ik ben blij met de steun van CDAvoorzitter Helgers voor een initiatief op dit vlak en roep de andere partijen op te steunen. dus:

- van probleemoplossing naar mentaliteitsverandering
- de burger weer van klant naar baas
- visie op de publieke zaak en maatschappelijke regie
- hogere waardering voor ons politieke bestel
- meer geld voor onze professionele kiesvereniging

Dames en heren, D66 heeft de afgelopen dertig jaar een naam opgebouwd op het gebied van de partijpolitieke vernieuwing. Het ligt dan ook in onze lijn om in het bijzonder zelf de vernieuwing binnen onze partij ter hand te nemen. Een belangrijk proces hierin is vorig jaar geweest het project Voor de Verandering, destijds ingezet door de tweede kamer fractie met als motor GerritJan Wolffensperger.

Dit is overigens het eerste congres dat plaatsvindt na zijn vertrek als fractievoorzitter en op dit punt wil ik wel graag even omzien. Gerrit Jan, bij een enkeling zoals jij hoef je niet uit te leggen waarom je

hem dankbaar bent. Omdat iedereen de portee van zijn rol kent. Namens het congres van de partij Democraten 66 spreek ik onze dank en bewondering uit voor jouw zeer grote bijdrage aan de opbouw van de partij. Als beloning heeft de gemeenschap je belast met een vracht werk.

Terug naar het proces Voor de Verandering. Deze intensieve exercitie heeft geleid tot een stimulerende en belangrijke set stukken, samengebracht in de map Voor de Verandering. De ideeën in dit werk zijn zeer de moeite waard om mee verder te gaan. Juist nu. Want juist nu zijn er in de partij meer actieve mensen, is er meer energie beschikbaar en worden er meer ideeën geboren dan ik welke andere periode ook. Dit is het goede moment om een doorstart te maken met permanente ideeënvorming om nieuwe geluiden en inzichten maximaal de kans te geven om de partij te bereiken. Zo kunnen we zorgen dat onze partij onafgebroken met de ideeënvorming bezig is. Daarom kondig ik u aan dat het hoofdbestuur vandaag het startschot geeft voor het vervolg op Voor de verandering, met Voor de verandering The Next Generation. Wij nodigen alle leden uit een bijdrage te leveren aan dit initiatief en zo mee te werken aan ons democratisch perspectief. Wij roepen u op om in een groep leden en niet leden van vrije samenstelling een discussie te voeren over wat u bezig houdt. Bijvoorbeeld over de vaste herkenbaarheid van D66, over normen en waarden, over de plaats van D66 in de politiek, over de organisatie van de politiek, over inhoudelijke politieke onderwerpen enzovoorts. De vorm is vrij, het resultaat is echter niet vrijblijvend. Wij nodigen u uit het resultaat van de discussie neer te leggen in een manifest en dat ter beschikking te stellen aan het hoofdbestuur. Alle manifesten zullen toegankelijk worden gemaakt via internet aan al onze leden. Ze worden bijeengebracht in het Next Generation Dossier van Voor de verandering. Een dossier waarin de koppeling komt te liggen van de geest van de tijd met het gevoel van de D66er. Ook bestaande groepen roepen wij op hun bijdrage te leveren door het opstellen van manifesten. Adviesraad, de HB commissie kiezersband, de HB commissie ideeënvorming, de Toekomstkamer etcetera. Wij roepen u op om een Next Generation groep op te richten dan wel er aan deel te nemen. En met een adembenemende nonchalance en zekerheid dat de schijnwerper op de toekomst te richten. Wij zullen met de regiobesturen een actie starten om het ontstaan van groepen te stimuleren. We gaan

voor 99 manifesten. Die moeten er zijn voor 1 oktober. Vanuit deze manifesten zal het hoofdbestuur samen met al onze parlementariërs, bouwen aan het democratische perspectief.

Dames en heren, in de plannen voor 1998 van het hoofdbestuur vormt The Next generation van Voor de Verandering het centrale punt. Maar er is meer. Ik noem u enkele andere punten. Op 18 maart aanstaande start de kandidaatstelling voor de verkiezingen van de Eerste kamer en het Europees parlement. Daar zullen de verkiezingscampagnes nog dit jaar voor beginnen. Het hoofdbestuur zal na de tweede kamer verkiezingen opdracht geven voor een evaluatie van de werking van ons kiessysteem en de stemadviescommissie. Dit betekent niet dat wij vinden dat er wat moet veranderen. het betekent dat wij de gelegenheid geven om de ervaringen te delen. In het najaar hebben wij ons congres over de vitale economie. Een onderwerp waarin D66 de belofte vertegenwoordigd. Het hoofdbestuur zal de communicatie binnen en buiten de partij op de agenda plaatsen om te bezien welke structurele verbeteringen kunnen worden ingevoerd. Tenslotte zullen we onze reglementen nog eens doorlezen met de intentie de partij een slagje flexibeler en sneller te maken.

Terug naar vandaag.

D66 telt:

- 90 deelraadsleden
- 849 gemeenteraadsleden
- 17 deelraadswethouders
- 113 wethouders
- 63 leden van provinciale staten
- 28 burgemeesters
- twee gedeputeerden
- twee commissarissen van de koningin
- drie staatssecretarissen
- vier ministers en

- vierduizend actieve leden.

En D66 heeft 13.200 leden. Dat zijn er 500 meer dan een jaar geleden. D66 groeit. Dwars tegen alle berichten in, D66 groeit. Met die 13.200 leden hebben we 1.3 miljoen stemmen vergaard in 1994. Bij een aantal van meer dan 8 miljoen stemgerechtigde Nederlanders betekent dat dat 0,2 % van de kiezers lid is van D66. Daarmee hebben we 15 % van de stemmen binnen gehaald. En met die 15 % van de stemmen hebben we 7 van de 25 bewindslieden kunnen leveren, en dat is een aandeel van meet dan 25 %. Je kunt redeneren tot je een ons weegt, maar we hebben met 13.000 man 25 % van de invloed. Hoe doen andere partijen dat eigenlijk ? In ieder geval een stuk slechter, want er komt niemand echt bij ons in de buurt. Eerstvolgende in de rij is de PvdA, die met 61.000 leden 37 zetels heeft en dus 3x minder scoort in de verhouding. De rest varieert van 4 maal tot 22 maal minder efficiënt in het omzetten van lidmaatschap in invloed.

Ik noem u al deze getallen om u nog eens bewust te maken dat er wat staat bij D66. Er komen drie belangrijke weken aan. We hebben altijd geweten dat D66 in hoge mate aanspreekt bij de kiezer die zich niet bij voorbaat op een ideologische keuze heeft vastgelegd. Deze kiezers nemen hun beslissing of ze gaan stemmen en waarop in de laatste weken, vaak dagen voor de verkiezingen. En vorige week bleek uit onderzoek dat de verkiezingen de zwevende groep nog groter is dan gebruikelijk, namelijk 50 %. Het is aan ons om de komende drie weken in deze groep onze steun te bevechten. Dat zal niet gaan met algemene principes of abstracte thema's. Wel met een lijstje concrete inhoudelijke punten die dicht bij het dagelijkse leven van de Nederlander liggen. Punten waar wij herkenbaar door zijn en waar wij de onderhandelingen voor paars 2 mee ingaan. En al kunnen we de kiezer niet garanderen dat we al die punten zullen halen, wij zijn wel de enige stem die concreet uitzicht op een tweede paars kabinet biedt.

Ik kom tot het slot van mijn betoog. Wij gaan deze drie weken in met een aansprekende groep mensen en daarbinnen met het koppel Els Borst en Thom de Graaf. Congres, als ik van nabij zie hoe deze twee D66ers samen optrekken en inhoud geven aan de politieke regie, dan verwacht ik, dat we erin gaan slagen nog een hele nieuwe groep mensen voor ons te gaan winnen. Daar gaan we voor.

Dank u wel.